

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (final draft).

Viite:

Impola, J., Kuznetsoff, V., & Gladtsyn, V. (2024). *Lea Ahlborn: Suomen Suuriruhtinaskunnan ensimmäisten rahameistien kaivertaja*. *Numismaatikko*, 60(3), 96–104.

Lea Ahlborn: Suomen Suuriruhtinaskunnan ensimmäisten rahameistien kaivertaja

Monet Venäjän keisarikunnan ja lähivaltioiden kolikoista kiinnostuneet numismaatikot tietävät, että Suomen Suuriruhtinaskunnan ensimmäiset kolikoiden meistit valmisti 1860-luvulla ruotsalainen mitalisti Lea Ahlbornin (kuva 1). Pelkästään tämä tosiasia riittää siihen, että tämän artikkelin sankarittaren nimi kuuluu eurooppalaisen mitalitaiteen numismatiikassa tunnettujen henkilöiden, kuten I. Gedlingerin, K. Leberechtin, G. Guben ja monien muiden joukkoon. Sekä venäläisessä että suomalaisessa kirjallisuudessa löytyy tietoa hänen elämästään ja työstään kuitenkin tähän päivään asti hyvin niukasti ja hajallaan. Ottaen huomioon Lea Ahlbornin roolin itsenäisen rahan luomisessa Suomessa, haluamme esitellä lukijoille tämän merkittävän mitalistin elämän ja työn tärkeimmät virstanpylväät.

Kuva 1. Lea Frederica Ahlborn – Omakuva

Lea Frederica Ahlborn (s. Lundgren) syntyi 18. helmikuuta 1826 Tukholman rahapajan kaivertajan Ludvig-Persson Lundgrenin ja hänen vaimonsa taiteilija Rebecca Johanna Salmsonin perheeseen. Lapsuudesta lähtien Lea osoitti taipumusta ja todellista lahjakkuutta kuvataiteeseen, ja tämä yhdessä vanhempiensa vaikutuksen ja esimerkin kanssa määrittä hänen elämänsä.

Tulevan mitalistin ensimmäinen opettaja oli hänen isänsä, ja vuonna 1849 Lea Lundgren sai luvan opiskella Tukholman Kuninkaallisen Liberal Arts -akatemiassa (kuva 2) "lisätyönä" (Venäjällä tuohon aikaan vastaava termi oli "poikkeuksellinen" opiskelija). Tämä tehtiin poikkeuksena, sillä naisten opiskelu Akatemiassa sallittiin vasta vuoden 1864 jälkeen.

Kuva 2. Tukholman Kuninkaallisen Liberal Arts

Valmistuttuaan Akatemiasta vuonna 1851 Lea jatkoi opintojaan Pariisissa äitinsä puoleisen setänsä, mitalilla palkitun Johan Salmsonin (1799-1859) luona, missä hän opiskeli vanhemman veljensä kanssa. Leaan vaikutti tuolloin paljon myös Pariisin rahapajan päämitalisti Jacques-Jean Barré, joka oli kuuluisa Napoleon III:n kuvauksistaan.

Lean harjoittelu ja taitojen kehittäminen ulkomailla oli menestyksekkästä, mutta kohtalolla oli muita suunnitelmia: hänen isänsä kuoli vuonna 1853 ja pian sen jälkeen hänen veljensä. Koska hänen oli tarkoitus tulla isänsä seuraajaksi kaivertajana Tukholman kuninkaalliseen rahapajaan, eikä muita miespuolisia hakijoita ollut, Lea sai tehtävän. Hänet hyväksyttiin virkaan kaksi vuotta myöhemmin - vuonna 1855, jolloin hänestä tuli ensimmäinen nainen Ruotsin julkisessa palveluksessa. Hänen lahjakkuutensa ja kova työnsä vaikuttivat siihen, että Lea Ahlbornista tuli yksi Ruotsin parhaista mitalisteista.

Vuonna 1854 Lea Lundgren meni naimisiin saksalaisen kuvanveistäjä Carl Henrik Fredrik Martin Ahlbornin (1819–1895) kanssa (kuva 3). Kaksi vuotta myöhemmin syntyi heidän tyttärensä Elin Martha

Louise ja vuotta myöhemmin poika Karl Gustav (1857–1932), josta tuli myöhemmin ruotsalaisen Karlskronan rannikkotykistörykmentin komentaja (kuva 4).

Kuva 3. Karl Henrik Frederik Martin Ahlborn

Kuva 4. Carl Gustav Ahlborn

On mielenkiintoista huomata, että Lea kaiversi meistit poikansa Karl Ahlbornin ja Lilly Ramstedtin 29. marraskuuta 1890 pidettyjen häiden kunniaksi lyödyn mitaliin, joissa oli kuvattuna hääpari (kuva 5). Voimme kuvan 3 arvioida Karlin muotokuvan samankaltaisuutta mitalin kuvauksen kanssa.

Kuva 5. Karl Ahlbornin avioliittomitali. Halkaisija 44 mm, pronssia (Tukholman pohjoismaisen museon digitaalinen arkisto)

Työssään Lea Ahlborn ei vain noudattanut opettajiensa ohjeita, vaan hän myös pysyi alallaan ajan tasalla antaen panoksensa mitalitaiteen kehitykseen. Jos hänen ensimmäisissä teoksissaan oli havaittavissa uusantiikki- ja empire-tyyli, niin 1800-luvun toisella puoliskolla alkoi ranskalaisen taiteen vaikutuksesta realismi hallita hänen ilmaisuunsa. Esimerkkinä tästä ovat hänen luomansa norjalaisten kultarahojen meistit (kuva 6) sekä kaikki 1800-luvun jälkipuoliskolla lyödyt ruotsalaiset käyttörahat (kuvat 7 ja 8).

Kuva 6. 20 kruunua 1875, Norja

Kuva 7. 20 kruunua 1884, Ruotsi. Huomatkaa tunnuspuolen signeeraus L A noin kello 7:ssä.

Kuva 8. 2 ore 1858, Ruotsi. Huomatkaa tunnuspuolen signeeraus L. A. noin kello 6:ssa.

Vielä tärkeämpi todiste hänen luovuutensa kehittymisestä on suurin osa Ruotsissa ja Suomessa samana aikana julkaistuista mitaleista (noin 355 eri erilaista!). Hänen kaivertamiensa meistien joukosta ei voi olla mainitsematta vuonna 1866 Tukholmassa pidetyn Skandinavian maiden teollisuusnäyttelyn mitalia (kuva 9), Alankomaiden kuningatar Louisen kuoleman muistomitalia vuodelta 1871 (kuva 10) sekä tulevan Ruotsin kuninkaan Kustaa V:n ja Badenin prinsessa Sofia Maria Victorian häämitalia vuodelta 1881 (kuva 11).

Kuva 9. Vuonna 1866 Tukholmassa pidetyn Skandinavian maiden teollisuusnäyttelyn mitali. Halkaisija 41 mm, tinaa (Tukholman pohjoismaisen museon digitaalinen arkisto)

Kuva 10. Kuningatar Louisen kuoleman muistomitali. Halkaisija 45,5 mm, hopeaa.

Kuva 11. Kustaa V:n häämitali. Halkaisija 45 mm, tinaseosta (tekijän kokoelmasta)

On syytä huomata, että Lea ei työskennellyt vain valtion tilauksista. Vähemmän merkittäviä ovat hänen yksityisiltä henkilöiltä ja organisaatioilta saamansa tilaukset. Tyypillisiä esimerkkejä tällaisista teoksista ovat Tukholman upseerien ammuttaseuran tilauksesta vuonna 1860 luotu mitali (kuva 12) ja Tukholman yleisen maatalouskongressin palkintomitali vuonna 1868 (kuva 13). Kompositioiden samankaltaisuuden perusteella voidaan havaita, kuinka mestarin käsiala on muuttunut vuosien varrella.

Kuva 12. Tukholman upseerien tarkkuusammuntayhdistyksen mitali, 1860. Halkaisija 31 mm, hopeaa (tekijän kokoelmasta)

Kuva 13. Tukholman yleisen maatalouskongressin palkintomitali 1868. Halkaisija 57 mm, pronssia (tekijän kokoelmasta)

Yksityiset tilaukset eivät millään tavalla vaikuttaneet taiteellisen viimeistelyn syvyyteen ja suoritusten laatuun! Hyvinä esimerkkeinä toimivat Aleksanteri II:n muotokuva palkintomitalissa, jonka Lea Ahlborg suunnitteli Helsingissä vuonna 1876 järjestettyä yleistä taide- ja teollisuusnäyttelyä varten (jota pidetään yhtenä onnistuneimmista muotokuvista, tunnetaan sekä pronssina että hopeana, kuvio 14), sekä ruotsalaista pankkiiria ja poliitikkoa A. O. Wallenberg kuvaava palkintomitali (kuva. 15).

Kuva 14. Suomen teollisuuden näyttelyn palkintomitali Helsingforsissa, 1876. Halkaisija 63 mm, hopeaa (Huutokauppatalo "Alexander", huutokauppa nro 35, erä nro 56)

Kuva 15. Palkintomitali Andre Oscar Wallenbergin kunniaksi, 1876. Halkaisija 62 mm, pronssia

On syytä mainita hänen työnsä Itä-Götanmaan (kuva 16) ja Västernorrlandin (kuva 17) läänien talousseurojen pronssimitaleista.

Kuva 16. Östergötlandin läänin talousseuran mitali. Halkaisija 53 mm, pronssia (tekijän kokoelmasta)

Kuva 17. Västernorrlandin läänin talousseuran mitali. Halkaisija 38 mm, pronssia (tekijän kokoelmasta)

Vaikuttaisi siltä, että nämä olisivat olleet vain tavallisia vakiotilauksia mitalistille, mitä mielenkiintoista näissä mitaleissa on? Östergötlandin läänin talousseuran mitalileimat valmistettiin vuonna 1885, mutta kuvassa 18. kuvatussa ylemmässä mitalin reunassa on kuvan 16 mitalin reunaan stanssattu vuosiluku 1916, kun taas mitalin taustapuolen paikka, johon vastaanottajan nimi olisi pitänyt kaivertaa, on tyhjä.

Västernorrlandin läänin talousseuran mitalin leimat valmistettiin vuonna 1878 (mitalia lyötiin kahden kokoisina - 38 ja 48 mm), mutta kuvassa 18. kuvatussa alemmassa on kuvan 17 mitalin reunaan stanssattu vuosiluku 1921. Molemmissa mitaleissa on niiden reunassa stanssattuina BRONS.

Kuva 18. Vertailua kuvien 16 (ylempi) ja 17 (alempi) reunojen kirjoituksista.

Näiden merkintöjen tarkoitusta pohtiessaan päätyivät kirjoittajat kolmeen todennäköisimpään teoriaan:

1. Mitalit voitaisiin lyödä "varauksella" myöhempiä vuosittaisia näyttelyissä tapahtuvia jakoja varten. Näin ollen reunaan merkitty vuosi on suoraan tämän mitalin luovutusvuosi.

2. Pienistä lyöntimääristä johtuen leimatyökalulla lyötiin uusia mitaleja tarpeen mukaan. Tässä versiossa vuosimerkintä voidaan myös korreloida mitalin myöntämisvuoteen.

3. Kuvatut mitalit ovat uusintalyöntejä, jotka on tehty rahapajassa säilötyillä meisteillä myöhemmin keräilijän yksityistilauksesta ja ne voidaan valmistaa tilauksesta eri metalleista.

Olisi mielenkiintoista tietää lukijoiden mielipiteitä tästä aiheesta.

Palataan kuitenkin valtiollisiin toimeksiantoihin. Eräitä Lea Ahlbornin viimeisistä teoksista on kuvassa 19 vasemmalla kuvattu vuonna 1897 pidetyille taide- ja teollisuusnäyttelylle suunniteltu mitali, joka on myös omistettu Oscar II:n valtaistuimelle nousun 25-vuotispäivälle. Kuvassa 19 oikealla on kuvattuna Oscar II:n valtaistuimelle nousun 25-vuotispäivän kunniaksi lyödyn 2 kruunun hopearahan tunnuspuoli, johon kuninkaan muotokuvan on suunnitellut Lean oppilas Adolf Lindbergh. Kuten näette, oli Ahlborn kasvattanut arvokkaan seuraajan.

Kuva 19. Juhlamitali (vasemmalla) ja 2 kruunun juhlaraha (oikealla) vuodelta 1897

Taulukossa 1 on Brita Olsenin kirjan "Lea Ahlborn - 1800-luvun ruotsalainen" mitaliluetteloon perustuva yhteenveto Lea Ahlbornin mitaleista. Kirjoittajat aikovat julkaista yksityiskohtaisen taulukon, jossa kuvataan Leah Ahlbornin mitalit yhdessä seuraavista materiaaleista.

Taulukko 1. Yhteenveto Lea Ahlbornin mitaleista

Vuosi	Asiakas			Kaikki
	Valtio	Akatemia	Yksityinen tilaus	
1853	1	1		2
1854	1	1	2	4
1855		2	1	3
1856		3	2	5
1857	1	2	1	4

1858	2	2	2	6
1859	15	2	2	19
1860	7	2	2	11
1861	3	2		5
1862	6	2	1	9
1863	3	2	1	6
1864	2	2	2	6
1865	6	2		8
1866	5	2	1	8
1867	3	3	1	7
1868	4	2	1	7
1869	2	1		3
1870	4	2		6
1871	6	3	1	10
1872	9	2	5	16
1873	7	2	3	12
1874	6	2	3	11
1875	4	2		6
1876	8	2	3	13
1877	7	2	2	11
1878	2	2	3	7
1879	3	2	2	7
1880	5	3	3	11
1881	6	2		8
1882	5	2	6	13
1883	5	3	1	9
1884	5	2	2	9
1885	5	2		7
1886	3	3	2	8
1887	3	2		5
1888	5	2	1	8
1889	3	2		5
1890	5	2	1	8
1891	3	3		6
1892	9	2	2	13
1893	2	2	3	7
1894	1	2	4	7
1895	1	2	3	6
1896	3	2	2	7
1897	3	2	1	6
Kaikki yhteensä				355

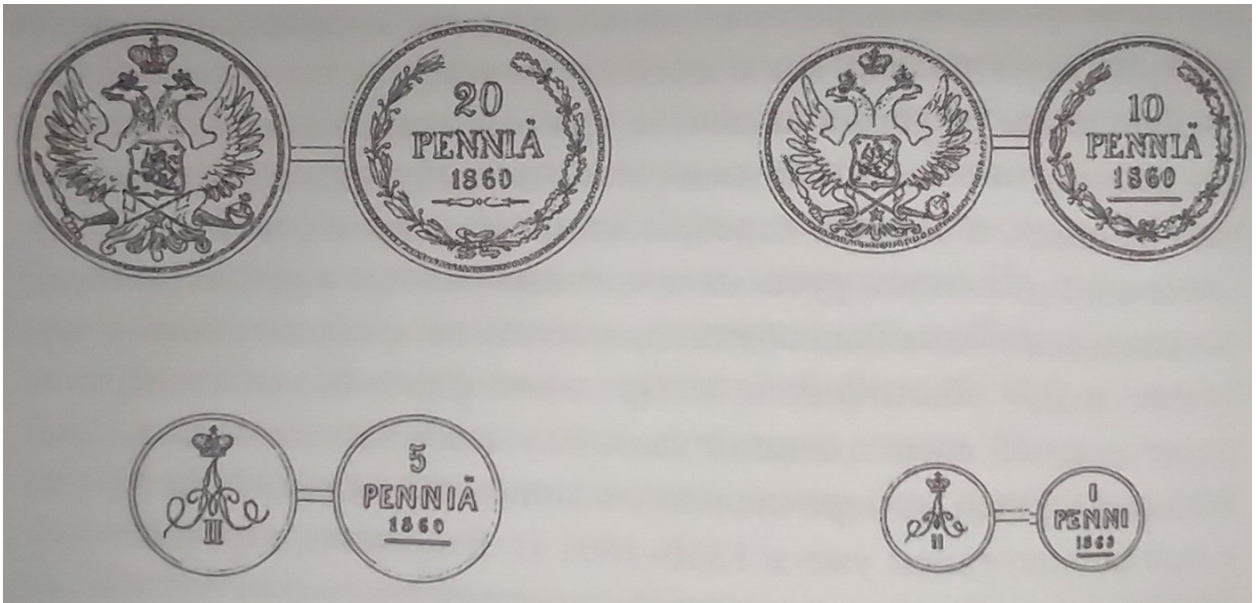
Valtion asiakkaana tarkoittaa sekä Ruotsin hallitus että alue/lääninhallintoja. Suomelle Suuriruhtinaskunnalle vuosien 1863 (Suomen valtiopäivien kokoontumisen ja keisari Aleksanteri II:n osallistumisen muistoksi) ja 1876 (Helsingin yleisen taide- ja teollisuusnäyttelyn muistoksi) luodut mitalit ovat mukana yksityisasiakassarakkeessa.

Kun näin on tehty yhteenveto mitaleista, palatkaamme metallirahoihin. Kuten olemme useaan otteeseen todenneet, Lea Ahlborn työskenteli vuodesta 1860 alkaen (keisari Aleksanteri II:n päätettyä ottaa Suomen markka käyttöön) Suomen Suuriruhtinaskunnan metallirahojen meistersarjan parissa.

Tässä suhteessa on aiheellista lainata P. von Winklerin kirjaa:

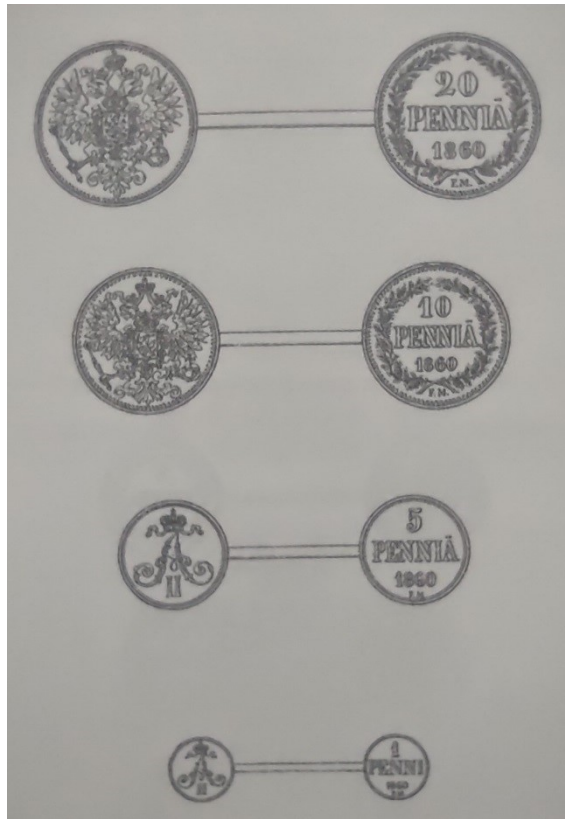
"Vaikka jo 4. heinäkuuta (22. kesäkuuta) 1861 tulevan rahapajan johtajaksi nimitettiin August-Friedrich Soldan, jonka johdolla oli tarkoitus toteuttaa rahapajan rakentaminen Helsingistä hankitulle tontille, koneiden hankinta ja muut asiat, mutta sen rakentamisurakka määrättiin vasta 31. elokuuta (12. syyskuuta) 1862 olisi upseeriluutnantti I. Tallgrenille. Siitä lähtien työ alkoi edetä aktiivisesti, ja heinäkuuhun 1863 mennessä ulkomailta ostettuja koneita oli mahdollista sijoittaa uuteen rakennukseen. Pian sen holvit kuitenkin osoittautuivat hauraksi, ja tämä viivästytti sen käyttöönottoa lähes vuodella. Mutta jo elokuussa 1864 lyönnin valmistelutyöt alkoivat, ja lopulta 13. (25.) lokakuuta 1864 pankki sai ensimmäisen erän uutta kolikkoa, jonka arvo oli yksi penni ja lyöty 300 markalla. Kolikon meistit valmisti Tukholman rahapajassa paikallinen mitalisti Lea Ahlborn. Näillä samoilla vuosikirjeillä (1864) hän valmisteli meistit 1 markan ja 50 pennin rahoille, mutta koska hopearahahan lyöminen ennen vuoden loppua osoittautui mahdottomaksi, käytettiin näitä meistejä lyömään osa seuraavan vuoden kolikoista"

On huomattava, että piirustusten hyväksyminen tapahtui useassa vaiheessa - keisari ei hyväksynyt vuosina 1860 ja 1861 esitettyjä luonnoksia, huomauttaen, että "venäläisen kaksipäisen kotkan tulee olla Suomeen hyväksyttyä tyyppiä, on, rinnassa olevan vaakunakilven sijaan Moskovalla pitäisi olla kilpi Suomen leijonalla." Samaan aikaan O. Jussilan kirjan kuvissa on piirroksia kolikoista, joiden kilvessä on suomalainen leijona (kuvat 20 ja 21). On mahdollista, että keisarin sanat yhdistettiin joihinkin aikaisempiin luonnoksiin, joita tutkijat eivät vielä tunne.

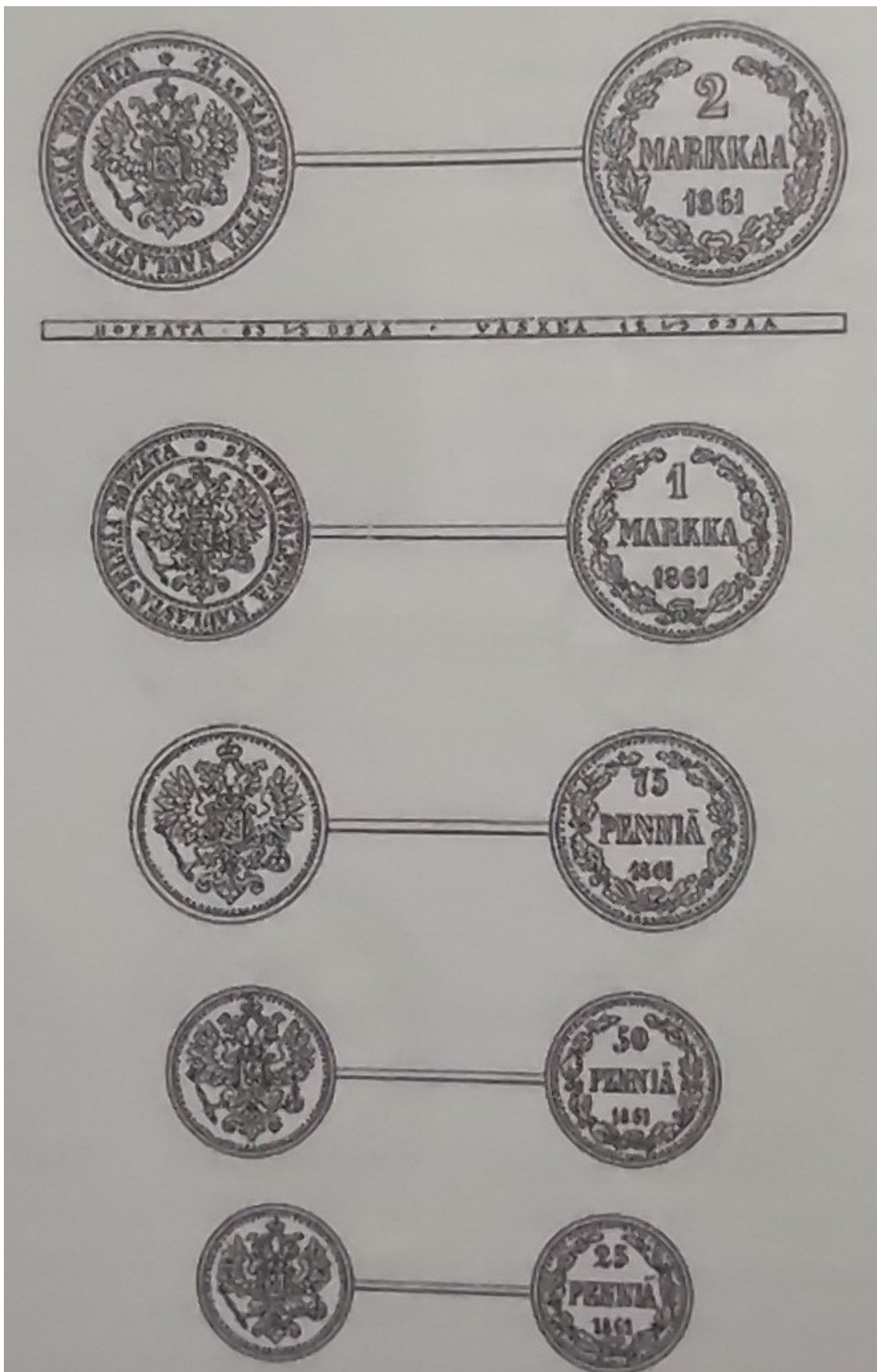
Kuva 20. Metallirahojen luonnokset Suomen valtiosihteeristön raportista nro 152, 1860.

Kuva 21. Piirustukset metallirahoista vuodelta 1860

Vuonna 1861 esitetyt piirustukset (kuva 22) ovat jo lähellä tuttua suuriruhtinaskunnan metallirahojen ulkonäköä.

Kuva 22. Metallirahojen piirustuksia Suomen valtiosihteeristön raportista nro 96, 1861

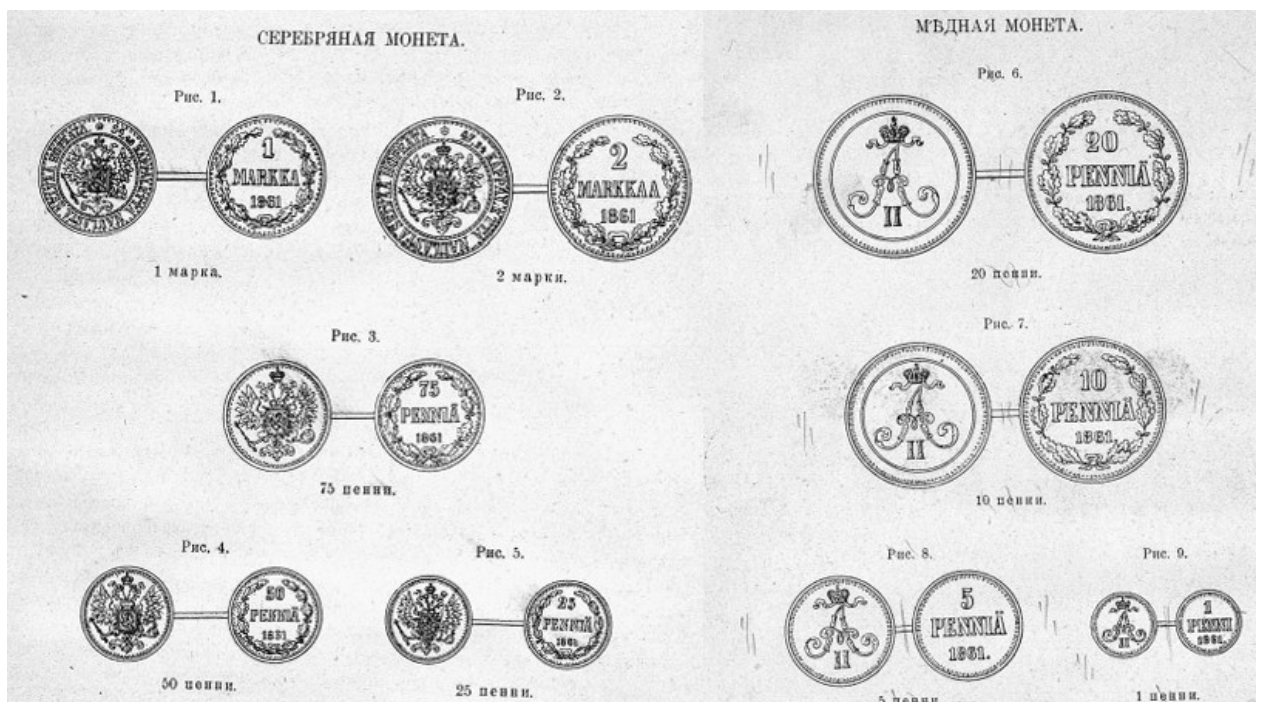

Vuoden 1861 muistiossa nro 96 keisari määräsi päätöslauselman, jossa sanottiin: "Suomen vaakunalla varustetun kotkan kilpi tulee suurentaa, kuten Suomen Kivääripataljoonan henkivartijoiden napeissa" (kuva 23).

Kuva 23. Suomen Kivääripataljoonan henkivartijoiden nappi

Pitkän hyväksynnän jälkeen hyväksytyt mallipiirustukset julkaistiin Imperiumin asetuksella 8. toukokuuta 1861 (kuva 24). Koska Suomessa ei ollut riittävän korkeasti koulutettuja kaivertajia, ensimmäisten mallimeistien kaiverrustyö uskottiin Lea Ahlbornille.

Kuva 24. Aleksanteri II:n hyväksymät metallirahamallit

Tutkiessaan Tukholman pohjoismaisen museon digitaalista arkistoa yksi tekijöistä löysi valokuvan mielenkiintoisesta näyttelystä, joka liittyy suoraan Suomen Suuriruhtinaskunnan kolikoihin. Arkistosta löydettyssä digikuvassa on hopearahojen etupuolen vaakunan kipsimalli (kuvio 25).

Kuva 25. Vaakunan kipsimalli Suurruhtinaskunnan metallirahojen etupuolen vaakunakotkasta (Tukholman pohjoismaisen museon digitaalinen arkisto)

Todennäköisesti juuri tästä mallista tuli Ahlbornin valmistamien meistien perusta. Tämän valokuvan kuvateksti digitaalisessa arkistossa osoittaa, että itse näyttely luovutettiin museolle 9. syyskuuta 1898 (eli hieman alle vuosi Lea Ahlbornin kuoleman jälkeen) Greta Ahlbornin toimesta. Oletamme, että esineen luovutti museolle mitalistin tyttären tytär, ja ennen sitä kipsimallia säilytettiin Lea Ahlbornin talossa (tai kotipajassa).

Äskettäin julkaistussa artikkelissa "Venäläis-suomalaiset hahmotelmat 1863: J.V.:n Snellman kotimuseo ja hänen numismaattinen aarre" ("Petersburg Collector", nro 4 (122) vuodelle 2021), on valokuvia M. Wideniuksen kokoelmassa olevasta vuodelta 1863 peräisin olevasta kolikkosarjasta, jota vertaamalla tämän artikkelin metallirahojen suunnittelu- ja hahmotelmapiirustuksiin (kuvat 21, 22 ja 24) voidaan havaita Suomen Suuriruhtinaskunnan metallirahojen kehitysprosessi.

Tämän katsauksen päätteeksi haluamme todeta, että Lea Ahlbornin lahjakkuus on saanut korkeimman tason tunnustusta sekä kotimaassaan Ruotsissa että Venäjän valtakunnassa. Hänet valittiin Ruotsin kuvataideakatemiaan jäseneksi, ja vuodesta 1878 hänestä tuli Pietarin keisarillisen taideakatemiaan kunniajäsen. Vuonna 1881 hänestä tuli Ruotsin kuninkaallisen vapaiden taiteiden akatemian jäsen.

Vuonna 1883 Ruotsin kuningas Oscar II myönsi Lea Ahlbornille Illis Quorum -mitalin, joka myönnettiin merkittävistä palveluista ruotsalaiselle kulttuurille, tieteelle tai yhteiskunnalle. Lea Ahlborn ei ollut vain palkittu arvonimin ja mitalein, vaan hän osallistui aktiivisesti maansa kulttuurielämään. 1800-luvun jälkipuoliskolla ilmestyi uusi taidemuoto, joka alkoi saada suosiota - valokuvataide.

Lea Ahlborn käytti aikaa kommunikoidakseen tämän silloisen uuden taidemuodon edustajien kanssa, eikä pitänyt sitä kilpailijana perinteisten taidemuotojen kanssa. Tämän vahvistaa se tosiasia, että ensimmäinen suuri valokuvanäyttely Ruotsissa pidettiin heinä-lokakuussa 1863 rouva Ahlbornin ateljeessa.

Lea työskenteli aivoverenvuodon aiheuttamaan kuolemaansa asti 13.11.1897. Hänet haudattiin Tukholmassa pohjoiselle hautausmaalle. Hänen viimeinen työnsä oli omakuva, jonka hänen oppilaansa I. A. Lindberg valmisti vuonna 1901.

Lopuksi kirjoittajat haluavat huomauttaa, että kiinnostus tämän artikkelin sankarittaren työhön ei lakkaa vielä tänäkään päivänä, esimerkkinä voidaan mainita Leningradissa vuonna 1985 pidetty Suomen mitalitaidenäyttely, jossa Helsingissä pidetyn vuoden 1876 yleisen taide- ja teollisuusnäyttelyn pronssinen palkintomitali oli esillä (kuvassa 12 on hopeasta valmistettu mitali).

Kirjallisuus ja lähteet

1. А.Н. Нилов, В.А. Гладцын, Каталог монет русской Финляндии 1864-1917 гг., Нестор-История, Санкт-Петербург, 2015
2. Brita Olsén, Lea Ahlborn - En svensk medaljkonstnär under 1800-talet, 1962
3. В. А. Гладцын, Й. Имппола, Русско-финские «пробники» 1863 года: дом-музей Й. В. Снельмана и его нумизматическое сокровище, Петербургский Коллекционер, №4 (122) 2021 г.
4. П. фон Винклер, Финляндская монета (1809-1860 1860-1900), Санкт-Петербург, 1900
5. Почетные вольные общники Императорской Академии художеств - Краткий биографический справочник, Санкт-Петербург, 2018
6. Lisbeth Larsson, Lea Fredrika Ahlborn, Svenskt kvinnobiografiskt lexikon, 2018 (<https://skbl.se/sv/artikel/LeaAhlborn>)
7. Осмо Юссила, Великое Княжество Финляндское, 2009
8. Svensk Numismatisk Tidskrift, №7, 1997
9. Svenskt Biografiskt Handlexikon
10. Tukholman pohjoismaisen museon digitaalinen arkisto (<https://digitaltmuseum.se>)
11. Медальерное искусство Финляндии, каталог выставки, Ленинград, 1985